

ENGELS CONRAD SCHMIDTILLE

Berliiniin

Lontoossa 27. lokakuuta 1890

Hyvä Schmidt!

Käytän hyväkseni ensimmäistä vapaahetkeä vastatakseni Teille. Arvelen, että teette oikein hyväksyessänne »Züricher Postin» tarjouksen. Voitte oppia siellä paljon talousalalla, erittäinkin jos pidätte kaiken aikaa silmällä, että Zürich on yhä vain kolmannen luokan raha- ja keinottelumarkkinoiden kaupunki, ja sen vuoksi kaikki siellä saadut vaikutelmat ovat kaksin- ja kolminkertaisen heijastuksen heikentämiä tai jopa tietoisestikin vääristelyjä. Mutta Te saatte käytännössä perehtyä tähän koneistoon ja joudutte seuraamaan Lontoosta, New Yorkista, Pariisista, Berliinistä, Wienistä jne. saapuvia ensi käden pörssiselostuksia ja silloin maailmanmarkkinat avautuvat Teille raha- ja arvopaperimarkkinoiden heijastumana. Taloudellisten, poliittisten ja muiden heijastumien laita on aivan sama kuin ihmisen silmässä tapahtuvien heijastumien laita. Ne kulkevat prisman kautta ja näyttävät siksi olevan nurin päin, ylösalaisin. Puutuu vain se hermokoneisto, joka asettaisi ne katseltavaksemme jälleen oikein päin. Pörssimies näkee teollisuuden ja maailmanmarkkinain liikunnan vain raha- ja arvopaperimarkkinoiden ylösalaisena heijastumana ja siksi seuraus muuttuu hänelle syyksi. Havaitsin sen jo 1840-luvulla Manchesterissa: lontoolaiset pörssiselostukset olivat aivan kelvottomia antamaan käsityksen teollisuuden kehityksestä ja sen jaksoittaisista maksimeista ja minimeistä, sillä nuo herrat halusivat selittää kaikki ilmiöt valuuttakriiseillä, jotka useimmiten olivat vain oireita. Silloin oli kysymys siitä, että haluttiin kiistää teollisuuspuolien syntyminen väliaikaisesta liikatuotannosta, ja siksi asialla oli vielä tendenssimäinen, vääristelyyn sy-

säävä puolensa. Tämä kohta jää nyt kerta kaikkiaan pois ainakin meidän osaltamme, ja lisäksi on eittämätöntä, että rahamarkkinoilla saattaa myös olla omat pulansa, joiden aikana suoranaiset teollisuustuotannon häiriöt esittävät vain toisarvoista osaa tai eivät kerrassaan mitään osaa. Tässä on vielä monet seikat selvitetävä ja tutkittava, erittäinkin historiallisesti 20 viime vuoden ajalta.

Siellä, missä työnjako on olemassa yhteiskunnan mitassa, eri työprosessitkin itsenäistyvät toistensa suhteen. Tuotanto on viime kädessä ratkaiseva. Mutta heti kun tuotteiden kauppa eristyy varsinaisesta tuotannosta, se kulkee omaa tietään, jonka määrää ylipäänsä teollisuuden liikunta, mutta joka yksityiskohdissaan ja tämän yleisen riippuvuuden mukaan noudattaa omia, tälle uudelle tekijälle luonteenomaisia lakejaan. Tässä kullussa on omat vaiheensa, ja se vaikuttaa vuorostaan takaisin tuotannon liikuntaan. Amerikan löytöön oli syynä kullanhimo, joka jo aikaisemmin oli ajanut portugalilaisia Afrikkaan (vrt. Soetbeer »Edelmetall-Produktion»), koska 1300- ja 1400-luvulla niin voimakkaasti kehittynyt Euroopan teollisuus ja vastaavasti kauppa vaativat enemmän vaihtovälineitä, joita Saksa — suuri hopeamaa vuosina 1450—1550 — ei pystynyt antamaan. Portugalilaisten, hollantilaisten ja englantilaisten vuosina 1500—1800 suorittaman Intian valtauksen tarkoituksena oli *tuonti* Intiasta. Kukaan ei ajatellut viedä sinne. Ja kuitenkin miten valtava olikaan näiden puhtaasti kaupallisista eduista johtuneiden löytöjen ja valloitusten vastavaikutus teollisuuteen: vasta näihin maihin suuntautuvan *viennin* tarve loi suurteollisuuden ja kehitti sitä.

Samoin on rahamarkkinoiden laita. Heti kun rahakauppa eroaa tavarakaupasta, alkaa sen — tietysin tuotannon ja tavarakaupan säätämin ehdoin ja niiden rajoissa — oma kehitys ja sillä on erityiset, sen oman luonteen määräämät lakinsa ja vaiheensa. Kun nyt lisäksi käy niin, että rahakauppa laajenee edelleen kehittyessään arvopaperikaupaksi, että nämä arvopaperit eivät ole vain valtion arvopapereita, vaan niiden lisäksi on teollisuus- ja liikennelaitosten osakkeita, ja rahakauppa alistaa siis suo-

ranaiseen herruuteensa osan teollisuudesta, joka ylipäänsä hallitsee sitä, niin silloin rahakaupan vastavaikutus tuotantoon tulee vieläkin voimakkaammaksi ja monimutkaisemmaksi. Rahakauppiaat ovat rautateiden, kaivosten, rautatehtaiden ym. omistajia. Nämä tuotantovälineet saavat kaksinaisen luonteen: niiden käyttö on mukautettava milloin välittömän tuotannon etuihin, milloin osakkeenomistajien vaatimuksiin, sikäli kuin he ovat rahakauppiaita. Selvimpänä esimerkkinä siitä ovat Pohjois-Amerikan rautatiet. Niiden toiminta riippuu kokonaan nykyisin jonkin Jay Gouldin, Vanderbiltn ym. pörssitoimista, jotka ovat aivan vieraita erillisen rautatien toiminnalle ja tämän liikennevälineen eduille. Jopa täällä Englannissakin olemme nähneet rautatieyhtiöiden käyvän kymmeniä vuosia raja-alueista taisteluja, joihin on tuhlatu valtavia rahasummia ei tuotannon eikä liikennelaitoksen eduksi, vaan yksinomaan kilpailun vuoksi, jonka tarkoituksena on ollut vain osakkeita omistavien rahakauppioiden pörssitoimien mahdollistaminen.

Näissä muutamissa huomautuksissa, jotka koskevat käsitystäni tuotannon suhteesta tavara kauppaan ja näiden molempien suhdetta rahakauppaan, olen oikeastaan jo vastannut kysymyksiinne historiallisesta materialismista yleensä. Asia on helpoimmin käsitettävissä työnjaon kannalta. Yhteiskunta synnyttää tiettyjä yhteisiä toimintoja, joita ilman se ei voi olla. Niihin nimitetyt ihmiset muodostavat työnjaon uuden haaran *yhteiskunnan sisällä*. He saavat siten erikoisetuja myös valtuuttajiinsa verraten; he itsenäistyvät näiden suhteen, ja niinpä syntyy valtio. Ja sitten käy samoin kuin tavara kaupassa ja myöhemmin rahakaupassa. Uuden itsenäisen mahdin on kyllä suurin piirtein seurattava tuotannon liikuntaa, mutta se vaikuttaa vuorostaan takaisin tuotannon edellytyksiin ja kulkuun sille ominaisen, ts. kerran saamansa ja vähitellen pitemmälle kehittyvän suhteellisen itsenäisyyden takia. Se on kahden erilaisen voiman, toisaalta taloudellisen liikunnan ja toisaalta mahdollisimman suureen itsenäisyyteen pyrkivän ja kerran liikkeelle saatetun sekä itsenäisesti liikkuvan uuden poliittisen mahdin vuorovaikutusta. Taloudellinen liikunta raivaa suurin piirtein tien itselleen, mut-

ta sen täytyy kokea myös vastavaikutusta sen itsensä synnyttämän ja suhteellisen itsenäisyyden saaneen poliittisen liikunnan taholta. Taloudelliseen liikuntaan vaikuttaa toisaalta valtiomahdin ja toisaalta tämän kanssa samanaikaisesti syntyneen opposition liikunta. Niin kuin teollisuusmarkkinain liikunta heijastuu yleensä ja yllä mainituin varauksin sekä tietenkin *vääristyneenä* rahamarkkinoissa, niin myös hallituksen ja opposition välisessä kamppailussa heijastuu jo ennestään olemassa olevien ja taistelevien luokkien kamppailu, mutta niin ikään *vääristyneenä*, ei enää välittömästi, vaan välillisesti, ei luokkataisteluna, vaan taisteluna poliittisista periaatteista, jopa niin *vääristyneenä*, että on kulunut vuosituhanasia ennen kuin olemme saaneet tämän selville.

Valtiovallan vastavaikutus taloudelliseen kehitykseen voi olla kolmenlainen. Se voi olla samansuuntainen, silloin taloudellinen kehitys nopeutuu; se voi olla taloudellisen kehityksen vastainen, ja silloin valtiovallasta tulee nykyoloissa ajan oloon loppu jokaisen suuren kansan keskuudessa; tai se voi estää tietynsuuntaista taloudellista kehitystä ja edistää sitä toisiin suuntiin. Tässä tapauksessa lopputulos on jompikumpi kahdesta edellä esitetystä. On kuitenkin selvää, että toisessa ja kolmannessa tapauksessa poliittinen valta voi vahingoittaa suuresti taloudellista kehitystä ja aiheuttaa varsin huomattavaa voiman ja aineen haaskausta.

Lisäksi on vielä tapaus, jolloin maa valloitetaan ja taloudelliset voimavarat tuhotaan raa'asti, minkä johdosta aikaisemmin saattoivat erinäisissä oloissa tuhoutua paikallisen ja kansallisen taloudellisen kehityksen kaikki tulokset. Nykyään tällainen tapaus vaikuttaa useimmiten päinvastaisesti, ainakin suurten kansojen keskuudessa. Voitettu voittaa ajan oloon sekä taloudellisesti, poliittisesti että moraalisesti usein enemmän kuin voittaja.

Samoin on oikeuden laita. Niin pian kuin käy tarpeelliseksi uusi työnjako, joka luo ammattijuristit, avautuu taas uusi itsenäinen ala, jolla — niin suuresti kuin se yleensä onkin riippuvainen tuotannosta ja kaupasta — kuitenkin on myös erikoinen kyky vaikuttaa näihin takaisin. Nykyaikaisessa valtiossa oikeuden ei tule ainoastaan vastata yleistä taloudellista tilaa, olla sen ilmauk-

sena, vaan sen tulee olla myös tuon taloudellisen tilan *sisäisesti yhtenäinen* ilmaus, joka sisäisine ristiriitoineen ei lyö itse itseään korvalle. Ja tämän saavuttamiseksi huononnetaan taloudellisten suhteiden heijastamisen tarkkuutta yhä enemmän. Ja näin sitä useammin, mitä harvemmin käy niin, että lakikirja on yhden luokan herruuden karkea, lieventämätön, väärentämätön ilmentymä: sehän olisi jo vastoin »oikeuskäsitystä». Vuosien 1792—1796 vallankumouksellisen porvariston puhdasta, johdonmukaista oikeuskäsitystä on väärennetty monelta puolen jo Napoleonin lakikokoelmassa, ja sikäli kuin se siinä ruumiillistuu, sen täytyy joka päivä kokea kaikenlaisia lievennyksiä proletariaatin kasvavan voiman vaikutuksesta. Mutta se ei estä Napoleonin lakikokoelmaa olemasta lakikokoelma, joka on uusien kodifikaatioiden perustana kaikissa maanosissa. Näin ollen »oikeuskehityksen» kulku on suureksi osaksi vain sitä, että ensin yritetään poistaa ristiriidat, jotka aiheutuvat taloudellisten suhteiden välittömästä kääntämisestä oikeusoppiliksi periaatteiksi, ja rakentaa sopusointuinen oikeusjärjestelmä, ja sitten taloudellisen kehityksen vaikutus ja pakko rikkovat aina uudelleen tämän järjestelmän ja tuovat siihen uusia ristiriitoja. (Puhun tässä lähinnä vain siviilioikeudesta.)

Taloudellisten suhteiden heijastuminen oikeusperiaatteina asettaa välttämättä niin ikään päälaelleen nämä suhteet. Tuo heijastuminen tapahtuu ilman että kyseinen henkilö on tietoinen siitä; juristi kuvittelee opeoivansa apriorisilla väitteillä, vaikka ne kuitenkin ovat vain taloudellisia heijastumia. Kaikki on siis päälaelleen. Ja minusta näyttää itsestään selvältä se, että tämä väärennys, joka konstituoii sen mitä me nimitämme *ideologiseksi katsomukseksi*, niin kauan kuin on tuntematon, vaikuttaa puolestaan jälleen takaisin taloudelliseen perustaan ja voi muunnella tätä tietyissä rajoissa. Perintöoikeuden perusta, kun edellytetään perheen yhtäläistä kehitysastetta, on taloudellinen. Siitä huolimatta on erittäin vaikea todistaa, että esim. Englannissa ehdoton testamenttivapaus ja Ranskassa sen suuri rajoittaminen kaikissa yksityiskohdissaan johtuvat ainoastaan taloudellisista syistä. Mutta molemmat vai-

kuttavat sängen tuntuvasti talouteen vaikuttamalla omaisuuden jakoon.

Mitä taas tulee vielä korkeammalla ilmassa leijaleviin ideologisiin aloihin, uskontoon, filosofiaan jne., niin niillä on esihistoriallinen, historiallisen aikakauden saama ja hyväksymä sisältö, jota me nimittäisimme nykyään mielettömyydeksi. Näillä erilaisilla väärillä käsityksillä luonnosta, ihmisen omasta olemuksesta, hengistä, taikavoimista jne. on enimmäkseen vain negatiivinen taloudellinen pohja; esihistoriallisen aikakauden alhaisen taloudellisen kehityksen täydennyksenä ja toisinaan jopa edellytyksenä ja vieläpä syynä ovat väärät käsitykset luonnosta. Ja vaikkakin taloudellinen tarve oli edistyvän luonnontutemuksen pääkiihoke ja on ajan oloon tullut yhä enemmän sellaiseksi, niin sittenkin olisi pedanttisuutta etsiä kaikkeen tähän alkuperäiseen hupsuuteen taloudellisia syitä. Tieteiden historia on tämän hupsuuden vähittäisen poistamisen historiaa tai sen korvaamista uudella, mutta kuitenkin vähemmän järjettömällä hupsuudella. Ihmiset, jotka sitä suorittavat, kuuluvat taas työnjaon erikoisaloille, ja heistä näyttää kuin he käsittelisivät itsenäistä alaa. Ja mikäli he ovat itsenäinen ryhmä yhteiskunnallisen työnjaon puitteissa, sikäli heidän toimintansa, siinä luvussa heidän erehdyksensä, vaikuttavat vastavuoroisesti koko yhteiskuntakehitykseen, jopa taloudelliseenkin kehitykseen. Mutta kaiken tämän ohella he itse ovat taas taloudellisen kehityksen hallitsevan vaikutuksen alaisia. Esimerkiksi filosofiassa se on helpoimmin osoitettavissa porvarillisen aikakauden osalta. Hobbes oli ensimmäinen uudenaikainen materialisti (1700-luvun mielessä), mutta hän oli itsevaltiuden puolustaja aikana, jolloin ehdoton yksinvaltius eli kaikkialla Euroopassa kukoistuskauttaan ja ryhtyi Englannissa taisteluun kansaa vastaan. Locke oli uskonnossa samoin kuin poliitikassakin vuoden 1688 luokkakompromissin poika.³⁴¹ Englantilaiset deistit ja heidän johdonmukaisemmat seuraajansa, ranskalaiset materialistit, olivat aitoja porvariston filosofejia, ranskalaiset jopa porvarillisen vallankumouksen filosofejia. Saksalaisessa filosofiassa Kantista Hegeliin on läpikäyväenä saksalainen pikkuporvari:

milloin myönteisenä, milloin kielteisenä. Mutta tiettynä työnjaon alana kunkin aikakauden filosofia omaa edellytyksensä tiettyä ajatusaineistoa, jonka sen edeltäjät ovat sille jättäneet ja josta se lähtee. Ja juuri tästä johtuu, että taloudellisesti jälkeensä jääneet maat voivat kuitenkin filosofiassa soittaa ensi viulua: Ranska 1700-luvulla verrattuna Englantiin, jonka filosofiaan ranskalaiset nojasivat, myöhemmin Saksa verrattuna molempiin. Mutta niin Ranskassa kuin Saksassakin filosofia, samoin kuin sen ajan yleinen kirjallisuuden kukoistus, johtui taloudellisesta noususta. Taloudellisen kehityksen lopullinen ylivalta näilläkin aloilla on minusta kiistaton, mutta näin on laita kunkin alan itsensä säätämien ehtojen puitteissa: filosofiassa esim. taloudelliset voimat (jotka enimmäkseen taas vaikuttavat vasta poliittisessa jne. asussaan) vaikuttavat siihen filosofiseen aineistoon, minkä edeltäjät ovat hankkineet. Talous ei luo tässä mitään uudelleen, mutta määrää, niin ikään enimmäkseen välillisesti, millä tavalla on olevaa ajatusaineistoa muutettava ja kehitettävä, kun taas poliittiset, oikeusopilliset ja moraaliset heijastumat ovat niitä, joilla on suurin välitön vaikutus filosofiaan.

Uskonnosta olen sanonut välttämättömimmän Feuerbachia koskevan kirjasen viimeisessä luvussa.*

Kun siis Barth luulee meidän väittäneen, etteivät taloudellisen liikunnan poliittiset ym. heijastukset vaikuta vuorostaan lainkaan itse tähän liikuntaan, niin hän taistelee yksinkertaisesti tuulimyllyjä vastaan. Hänen tarvitsee vain vilkaista Marxin kirjaa »*Brumairekuun kahdeksastoista*»,** jossa käsitellään miltei yksinomaan vain sitä *erikoista* osaa, mitä poliittiset taistelut ja tapahtumat näyttävät, tietenkin niissä rajoissa, joissa ne ovat riippuvaisia taloudellisista ehdoista; tai silmäiltävä »*Pääomaa*», esim. lukua työpäivästä,** jossa osoitetaan, miten ratkaisevasti vaikuttaa lainsäädäntö, joka toki on poliittinen teko, tai porvariston historiaa käsittelevää lukua (24. luku***). Minkä takia taiste-

* Ks. tätä osaa, s. 441—443. *Toim.*

** Ks. tämän laitoksen 3. osaa, s. 141—259. *Toim.*

*** Ks. *Karl Marx*. Pääoma, 1. osa, s. 640—683. *Toim.*

**** Ks. tämän laitoksen 4. osaa, s. 294—351. *Toim.*

lisimme proletariaatin poliittisen diktatuurin puolesta, jos poliittinen valta on taloudellisesti voimaton? Väki-valta (ts. valtiovalta) on myös taloudellinen voima!

Mutta itse kirjan³⁴² arvostelemiseen minulla ei nyt enää ole aikaa. III osa* täytyy ensin saada ulos, ja yleensä luulen, että esim. Bernsteinkin voisi aivan hyvin arvostella sitä.

Jos mitä kaikilta näiltä herroilta puuttuu, niin dialektiikkaa. He näkevät aina vain tässä syyn, tuossa seurauksen. He eivät näe, että tämä on ontto abstraktio, että todellisessa maailmassa tuollaisia metafyyysisiä, polaarisia vastakohtia on vain kriisien aikana, mutta että koko suuri prosessi tapahtuu vuorovaikutuksen muodossa — joskin vuorovaikutuksessa olevat voimat ovat sangen erilaisia ja taloudellinen kehitys on niistä voimakkain, alkuperäisin, ratkaisevin — että tässä ei ole mitään ehdotonta, vaan kaikki on suhteellista. Heistä Hegeliä ei ole ollut olemassa...

*Valitut teokset
kolmessa osassa,
3. osa, s. 446—451*

* — Pääomaa (ks. *Karl Marx. Pääoma, 3. osa. Toim.*